

Ђорђе Н. БЕКИЋ

Универзитет у Нишу

Ниш, Србија

djekicdj@ptt.rs

О АУТОРУ ЖИТИЈА СВ. ЈОВАН ВЛАДИМИРА¹

Ђорђе Н. БЕКИЋ

University in Niš

Niš, Serbia

djekicdj@ptt.rs

ABOUT THE AUTHOR OF THE ST JOVAN VLADIMIR'S HAGIOGRAPHY

St Jovan Vladimir's Biography has not been saved as an independent literary work. In its short form, it was made part of the Priest of Doclea's Chronicles. The Chronicles do not say who the author was. Analysing the text content, this paper tries to provide an answer to the question of where the author came from: Doclea or Prespa. The Chronicles contain a total of 190 lines of the biography. Fifteen lines refer to Doclea and 39 to Samuel's Empire. One hundred and thirty one lines altogether refer to Prince Vladimir, Samuel and his descendants. Almost half of them refer to the events in Prespa. There are five lines referring to Vladimir's personal life and to the miracles he performed. No figures from Doclea are mentioned, save for Vladimir himself and a nameless traitor prince, whilst from Samuel's Empire, the following names are stated: Samuel, Kosara, Radomir, Vladislav, a description of two bishops, a hermit, and Radomir's father. There is no information about the etiquette in Doclea, unlike the case of Prespa about which there is some information (e.g. audience with the ruler, having a bath, etc.) Kosara, Vladimir's wife, wanted the biography to be written. She transferred his relics to Doclea, where she became a nun and was later buried there. Therefore, it may be concluded that the Biography originated in Prespa, commissioned by Kosara. It was then supplemented at the time of King Michael when he was made king.

Keywords: Prince Vladimir, Kosara, Doclea, Prespa, biography.

¹ Рад је настао као резултат рада на пројекту „Историјско наслеђе Балканског полуострва кроз векове (од антике до савременог доба)”, одобреног од Наставно-научног већа Филозофског факултета у Нишу, 28. 6. 2018. године (одлука број 183/1-16-6-01), чији је руководиоца проф. др Ирена Љубомировић.

О Св. краљу Јовану Владимиру сачувано је неколико помена у различитим изворима (Ђекић 2018: 22-26). Најобимнији опис његовог живота налази се у *Летопису пона Дукљанина*. Међутим, сам *Летопис* наводи изричито да постоји обимније и опширније књижевно дело о Владимиру из кога је он преузео само део („qui scire desiderat, ligrum gestorum eius relegate quo acta eius per ordinem scripta sunt et agnoscet profecto quod ipse vir sanctus unus spiritus cum Domino fuit et Deus habitavit cum eo” *Gesta I* 2009: 138). При томе, Владимира *Летопис* титулише као краља, а у релевантној литератури је уобичајено титулисан као кнез.² Летопис наводи да је то опширније дело геста (*librum gestorum*), али је анализа садржаја текста, који се односи на кнеза Владимира, показала да је то дело било пуно житије (Ђекић 2013: 183–189; Ђекић 2018: 49–53).

У Летопису се не наводи ни када је настало, ни ко је аутор овог дела које је у скраћеном облику преузето. Ипак, у досадашњој историографији било је покушаја да се одреди време настанка житија. Оно се, при томе, датује различито, у неколико временских периода. По некима, оно је настало непосредно након Јованове смрти (Марјановић, Душанић 2007: 93; Стојковски 2016: 97; Савић 2018: 152), други га стављају у другу половину XI века, у период између 1075. и 1089. године (Живковић 2009: 262–271, 319, 320; Зарковић 2016: 210; Гоулоулис 2018: 128; Тадић 2018: 247) или у крај XI века, тј. 1096. или 1097. годину (Радојичић 1967: 30), а трећи тврде да је житије настало пре половине XII века (Ковачевић 1967: 337). Наша анализа је показала да је дело морало настати пре 1085. године (Ђекић 2018: 79–80).

Међутим, у досадашњој историографији није било покушаја да се одговори на питање одакле би могао да буде аутор житија, нити да ли га је писао само један или више аутора. Сам текст о кнезу Владимиру, потоњем Светом краљу, не даје никакав податак који би могао да укаже на порекло аутора.

У тражењу одговора на ово питање, сматрамо да је неопходно и једино могуће поћи од оног што сигурно знамо – самог текста житија у облику у ком је сачувано у *Летопису*. Стога ћемо покушати да на основу анализа садржаја текста одговоримо па постављено питање ко је или одакле је аутор.

Полазимо од става да је аутор житија могао да буде или из Дукље, одакле је светитељ, или из бугарског, Самуиловог царства, јер су то две државе које се највише спомињу у његовом тексту.³ У даљем тексту анализираћемо колико је аутор житија простора посветио Дукљи, личностима и догађањима у њој, а колико личностима и догађајима које се односе на Самуилово царство. Сма-

² Сви радови објављени у Зборнику са Међународног научног скупа „Свети Јован Владимир кроз вјекове – историја и предање (1016–2016)” Бар, 15 – 17. септембра 2016. године, књ. 6, св. 1, 2 (2018), као и они објављени у *Црквеним студијама* бр. 13, тематском зборнику посвећеном Јовану Владимиру, када говоре о њему као земаљском владару, помињу га само као кнеза, а никада као краља.

³ Самуилово царство је имало довољно образованих људи који су могли да напишу пуно житије, али то не значи аутоматски да је аутор житија био одатле.

трамо да уколико више простора посвећује једној од држава, детаљније је описује, онда је тај простор њему, аутору, морао бити битнији и важнији. Разлог је једноставан – он је био одатле. То наравно не значи да су сви подаци које он наводи тачни, већ да му је простор из кога је потицао био од веће важности за стварање Владимировог култа.

У анализи ћемо користити издање *Летописа пона Дукљанина* које је приредила Драгана Кучнер. Поред тога, што је то најновије издање оригинала и превода, у њему је наведен и други, новопронађени текст, тзв. рукопис Летописа (Кучнер 2009). Кучнер је у свом издању оригинала и његовом преводу, обележила и редове текста бројевима на свакој страни посебно. Овај превод је коментарисао Живковић у другом тому књиге (Живковић 2009). На претходно издање, које је приредио Шишић (Шишић 1928), нисмо се ни осврнули јер је Мијушковић указао да је приређивач на преко сто места променио оригинал и тиме обесмислио ово издање (Мијушковић 1988). Што се пак тиче превода који доносе Кучнер и Мијушковић, упоредна анализа је показала да има неколико примера у којима се они озбиљно разликују: да ли је Самуило вратио Владимира у Улцињску или Драчку земљу и да ли је Косара сахрањена поред мужа, без ближег одређења, или је сахрањена поред његових ногу.

Сматрамо да изјава забележена у *Летопису* да је цар Владислав кренуо у земљу Владимирову и град Драч, упућује да је Владимир враћен у Драчку земљу, а не Улцињску. Друго, сматрамо да је Косара сахрањена поред ногу свога мужа (Кучнер 2009: 138; Ђекић 2018: 24). Како целокупно сачувано житије Светог Јована Владимира у Летопису има свега неколико страна, у свом раду анализираћемо колико редова и на којој страни посвећује Дукљи, а колико Самуиловом царству, односно некој трећој страни ако се она појављује самостално у садржају тексту. При томе ћемо се користити бројем редова оригинала како га је објавила Кучнер.

Прва три реда у Летопису посвећена су детињству, доласку на власт, васпитању и владавини на очевом престолу кнеза Владимира, дакле – Дукљи (Кучнер 2009: 124, 8-10). О томе ко је владао уместо Владимира, с обзиром на то да је он у време када је ступио на престо био дете, колико дуго су други сасвим сигурно у складу са том чињеницом владали уместо њега, ко га је васпитавао, аутор *Летописа* не говори.

Потом следи опис похода цара Самуила на кнеза Владимира и његову државу Дукљу. Овај опис је дат у око тридесет и четири реда. Због Самуиловог напада Владимир се са својом војском повлачи на брдо Облик. Том приликом *Летопис* наводи и прво чудо које је учинио Владимир. Бележи како су змије отровнице уједале његове војнике и како су због тога његове трупе трпеле велике губитке. Да би их спасао, кнез се помолио Богу за помоћ и змије више нису биле отровнице. Летопис наводи и да је за време опсаде Облика бугарски цар писао кнезу, убеђујући га да сиђе са планине и преда се, што је кнез одбијао.

Међутим, када је због издаја жупана Самуилова војска зашла с леђа дукљанској, Владимир се предао цару, да његови војници не би узалуд страдали. Тиме је испоштовао Христове речи да добри пастир душу своју даје за овце. Након тога, Самуило је послао Владимира у Преспу, где му се налазио двор (Кучнер 2009; 124, 11-25; 126, 1-19). Овај део текста, иако се радња догађа у Дукљи, у суштини представља опис рата између цара Самуила и кнеза Владимира. Описи где се Владимир повлачи, брдо Облик, а пре свега чудо са змијама, могао је забележити неко од Дукљанина пре него неко из Самуилове пратње. Опис издаје могао је да дâ само неко из Самуилове пратње.

У даљем тексту *Летописа* у седам редова се описује даљи царев поход на Далмацију, на Улцињ, Котор, Лаузиј (Дубровник) и продор његове војске све до Задра, након чега се, преко Босне и Рашке, вратио у своје царство, у Преспу, на свој двор. У овим редовима текста Владимир се не спомиње, нити има било каквих алузија везаних за Дукљу (Кучнер 2009: 126, 20-25; 128, 1). То указује да је овај опис могао да настане из пера некога ко је био у Самуиловој војсци или у врху његове државе, па је био упознат са правцем кретања владара и његове војске. То свакако није могла бити нека личност из Дукље. Штавише, тешко да би неко ко је потицао из Дукље показао интересовање за Самуилова освајања након Владимировог заробљавања.

Владимиров боравак у Самуиловој престоници описан је опширно, као и поход, у тридесет и четири реда. Кнез Владимир се помиње као заточеник у Самуиловој тамници и наводи се да проводи време у посту и молитву. У тим моментима, јавља му се анђео да би га утешио и обећао Небеско краљевство. Након тога кнез се још строже подмижава. Тада, како каже житије, Самуилова кћи Косара, за коју се сматра да јој је право име било Теодорита Косара (Ђекић 2018: 102,103), надахнута Духом Светим, тражи и добија дозволу од оца да оде у тамницу и опере главе и ноге затвореницима. Ту она среће Владимира и видевши да је „лепог изгледа, смеран, скроман и да је пун мудрости и богопоштовања”, упушта се у разговор са њим. Његове речи су се њој учиниле „слађе од меда и саћа”. Сажалила се над његовом младошћу и лепотом, упознала се и са чињеницом да је он од „краљевског рода”, заљубила се у њега и након тога се поздравила са њим и отишла.

Одлучивши да се уда за њега, Косара одлази код оца – цара, али се према њему не понаша као кћи према оцу, неформално, него се баца пред његове ноге, обративши му се речима: „Оче мој и господару”. Овај чин је пратила изјава: „Молим твоје величанство”. Том приликом је затражила да јој дозволи да се уда за Владимира, односно изјавила је да ће пре умрети него узети неког другог за мужа. Пошто је пристао на овакву ћеркину молбу, цар је послао по заточеног Владимира, наредио да га окупају и доведу пред њега у присуству свих великаша своје државе. Приликом овог сусрета, он га је пољубио пред присутнима. Након свадбе, Самуило је Владимира прогласио за краља и вратио му територије којима је владао (Кучнер 2009: 128, 2-25; 130, 1-8).

Дакле, у овом делу Житија садржаног у *Летопису* дати су кључни елементи његовог култа: боравак у тамници, пост, молитва, јављање анђела. Детаљно је описан његов сусрет са Косаром, сусрет чији је резултат било њено заљубљивање. Међутим, писац ту не стаје, он детаљно описује Косарино приступање оцу. Самуило испуњава кћеркину жељу и на том месту се износи податак који је јединствен у *Летопису*. *Летопис* га више не наводи ни у једном свом другом делу, ни у једном једином другом случају. У питању је податак да је Владимир окупан био изведен пред Самуила. Управо нас то наводи на претпоставку да је ова тврдња тачна.

Чин сусрета пратио је занимљив гест. Самуило је будућег зета пољубио. Овај гест чини се као део етикеције – са њим је могао да буде упознат неко са Самуиловог двора, неко ко је живео у Преспи у то време и познавао прилике у њој. Дакле, овде имамо помен два чина која су могла да буду позната само неком ко је непосредно присуствовао овом догађају. Све остало је могло да буде и импровизација аутора житија. Навођење да је цар Владимира вратио на територију где је владао могао је да зна било ко ко је био упознат са његовим животом. Наводи се да је то била Драчка територија. Изјава да му је цар дао титулу краља засигурно је нетачна јер му је ову римокатоличку титулу могао дати само папа. То опет значи да је овај податак могао потећи од некога из Дукље. Чак да се доведе у сумњу истинитост овог дела житија, остаје чињеница да је за његовог аутора ово био важан део у животу Владимировом, утолико што је од Владимира сужња направио Владимира владара.

Након тога, у три реда, дат је шири контекст догађаја који следе, без директне везе са кнезом. Наводи се како Самуило успева да придобије и Владимировог стрица Драгимира да се врати у Травунију и преузме своју власт, сакупи народ и насели земљу (Кучнер 2009; 130, 9-11). То директно значи да је Травунија у том моменту била опустошена, да је Драгимир напустио, а народ се разбежао из ње. Са сигурношћу се може претпоставити да је то стање у Травунији била последица Самуиловог похода. У супротном, остаје нејасно зашто би Драгимира баш Самуило звао да се врати и да опет насели земљу. Овај податак је могао да потиче из Самуиловог окружења, Травуније, па можда чак и из Дукље.

За опис повратка кнеза Владимира са супругом и њиховог живота у Дукљи аутор користи само три реда. Спомиње да је Владимир живео са својом женом у потпуној светости и чедности (Кучнер 2009: 130, 12-14). Међутим, писац житија не наводи ни место где су живели, ни где им је био двор, тј. резиденција у којој су боравили. Ближих детаља просто нема. Ништа из њиховог живота у Дукљи у житију није дато, ниједан податак. Не наводи се нико од људи из окружења Владимировог, ништа ни о самој држави, њеном државном апарату, дворској етикецији и сл. При томе, период заједничког живота Владимира и Косаре је морао да траје барем неколико година. Због тога је тешко претпоставити да би неко ко је из Дукље дао овако штуро опис њиховог зајед-

ничког брачног живота. Аутор изоставља још неке важне податке о Владимировој владавини, нпр. како се он одлучио да зида ктиторију и где је одредио место на коме ће је подићи. Све наведено указује да је овако могао да пише дати део текста Житија само неко ко није из Дукље.

У даљем тексту, у четрнаест редова описује се однос између бугарског царства и Византије. Помиње се смрт цара Самуила, без упуштања у узрок смрти и помена битке на Беласици. Наводи се да га је наследио на царском престолу син Радомир, који је био добар ратник, потукао је Византију и дотерао је до зидина Цариграда. Византијски цар Василије II нахушкао је тада Владислава, брата од стрица Радомировог, да убије свог цара и заузме његов престо. Василије га подсећа да би тим чином осветио смрт свога оца и брата које је убио Самуило. При том, Владиславу цар нуди злато и сребро и краљевство, како он титулише државу Самуилову (*regnum Samuelis*) (Кучнер 2009: 130, 15-25; 132, 1-3).

Овај део *Летописа* је изузетно интересантан када се решава питање ауторства Житија. Потпуно је по свом садржају небитан за Дукљу и није могао настати у Дукљи. У њему има велики број података који су прећутани, изостављени или нетачни. Разлог зашто је прећутан узрок смрти цара Самуила, пораза на Беласици, логичан је ако га је писао неко из Самуиловог окружења. Део о освајању Гаврила Радомира нетачан је и остаје нејасно зашто је изнет. Сматрамо да је савременицима, чак и у Дукљи, морало бити познато да ово није тачно. Тврдња писца да је цар Василије подстицао Владислава да убије Радомира и домогне се престола да би осветио оца кога је Самуило убио, може бити истинита, али ју је тешко и доказати и оспорити.

Откуд помен Радомира, његовог освајања и интрига цара Василија у тексту није могуће одговорити. Јасно је да их је могао писати само неко ко је био присталица Самуила и Гаврила Радомира. Оно што је историјски тачно и што је аутору познато је да је Самуило убио Владислављевог оца, због чега га Василије и подстиче на освету. Наведене чињенице упућују да је аутор ових података морао бити неко из Самуиловог окружења. Да је Самуило убио Владислављевог оца у Дукљи је можда неко од савременика и знао, али после Владимирове смрти. У време писања житија – тешко. Аутор у овом пасусу као да хоће да каже да је Радомир био онај који је могао да парира Византији, а кривица за пропаст царства баца се на Владислава. То су опет подаци који су важни и битни само за присталице Гаврила Радомира из Преспе, али не и неког из Дукље.

Потом следи обиман опис у коме у неколико наврата нови цар Владислав упућује позив кнезу Владимиру да дође код њега у Преспу, који је дат у двадесет и два реда. Иако разлог овог захтева није познат, његов опис јесте. Преписка између два владара доноси се као да аутор текста располаже оригиналним писмима. Након првог Владислављевог писма, Косара опомиње Владимира да не иде, сматрајући да ће га Владислав убити. Она се нуди да оде па да, ако неко

треба да страда, страда она, а не он. При томе, наводе се и њене речи, као да их аутор има сачуване. Она одлази, а Владислав је прима са највећим почастима.

Но, и даље Владислав позива Владимира у Преспу шаљући му златни крст као гарант да му се неће ништа догодити, уз обећање дарова и почести. Владимир му одговора да њихов Господ Исус Христос није разапет на златном него на дрвеном крсту. Поручује да му пошаље по монасима дрвени крст, ако жели да он дође. Владислав тада позива два епископа и једног пустињака, даје им дрвени крст као гарант да се Владимиру неће ништа лоше догодити по доласку. Епископи одлазе код Владимира, преносе му обећање и предају крст. Владимир клекне, целива крст и ставља га у своја недра и полази на пут (Кучнер 2009: 132, 3-25).

Опис преписке између Владимира и Владислава написан је изузетно детаљно па се стиче утисак да је аутор имао сву преписку на располагању и да је био непосредни сведок свих догађања. Не упуштамо се у полемику око такве могућности, али желимо да истакнемо да је однос између Владимира и Владислава био за аутора један од најважнијих момената у изградњи кнежевог култа, због чега је тај однос тако детаљно и описао.

Наредних осам редова описују заседу коју су поставили Владислављеви људи, са намером да убију Владимира на путу. Бог је преко својих анђела заштитио Владимира, убице су се разбежале, а он је стигао у Преспу (Кучнер 2009: 134, 1-8). Ове податке могао је да зна само неко из Владислављевог окружења. Само је он могао да зна да ти разбојници нису било ко, него неко послат од стране цара.

Два реда наводе Владимиров долазак у Преспу и одлазак у цркву да се захвали Богу што је безбедно стигао (Кучнер 2009: 134, 8-10). Чињеница да је Владимир ипак дошао у Преспу сведочи да он није напад разбојника довео у везу са Владиславом јер у супротном не би дошао у Преспу, него би се вратио назад или би се негде склонио.

Седам редова описује Владислављеву љутњу и бес што није успела заседа која је постављена, заседа која би га ослободила одговорности за Владимирову смрт, пошто се заклео да га неће убити, пославши му крст и епископе. Да свој циљ оствари, он шаље витезове да га убију (Кучнер 2009: 134, 11-17). Ово су подаци који су могли да буду познати само неком из Преспе.

Потом следи детаљан опис боравка кнеза Владимира у цркви, његовог убиства и сахране, у тринаест редова. Наиме, док се Владимир молио у храму, војници су по наређењу Владислава опколили храм. Приметивши шта се догађа, схвата да ће бити убијен. Тада пита епископе и пустињака, који су му донели заклетву и крст, зашто су то учинили. Владимир се потом исповедио и причестио, пољубио крст, опростио се са епископима и присутнима у цркви који су плакали и изашао напоље где му је одрубљена глава. Наводи се и да се то десило 22. маја, као и да је сахрањен у цркви у којој је убијен. Наглашава се да га сахрањују епископи (Кучнер 2009: 134, 18-25; 136, 1-5). Детаљан опис

мученичке смрти могао је да да и неко из Владимирове пратње, али и неко из Преспе. У сваком случају, опис смрти је битан за настанак Владимировог култа.

У девет редова следи опис чуда на Владимировом гробу у Преспи (Кучнер 2009: 136, 5-14). То су исцељења, јављања светлости на његовом гробу и сл. Опис се завршава тако што Владислав дозвољава Косари, између осталог и мучен грижом савести, да пренесе Владимирове мошти и сахрани их где жели.

Пренос моштију и чуда која се дешавају након тога описана су у девет редова. Косара његове мошти преноси у Крајину где је био његов двор и сахрањује их у цркви Свете Марије. Замонашује се и после смрти бива сахрањена крај његових ногу (Кучнер 2009: 136, 14–23). Међутим, текст житија не наводи ни где је био двор, ни место где се споменута црква налази, односно где је Крајина. Следи опис течења мира и бројних чуда која се дешавају на Владимировом гробу, на дан његове смрти.

Потом у седамнаест редова следи опис Владислављевог похода на Драч и његова смрт (Кучнер 2009: 136, 23–25; 138, 1–14). Наводи се да је, док је Косара преносила мошти свога мужа, цар Владислав кренуо у поход на Владимирове земље и на Драч. За вечером му се јавља анђеоло у лику Владимира–витеза. Видевши га, почео је да дозива своје војнике у помоћ, али га је анђеоло убио. Након убиства цара, његови људи су се разбежали, тј. вратили у места одакле су дошли. Овом чуду је посвећена највећа пажња и најподробније је описано од свих чуда у житију.

Наредних пет редова (Кучнер 2009: 138, 14–19) посвећено је књизи *liber gestorum* која обухвата сав његов живот и чуда која је правио – доказ да је Владимир био један дух са Господом који је боравио у њему.

Дакле, када се упореди опис живота кнеза Владимира, за живота у Дукљи, као и након стварања његовог култа, може се закључити следеће. Његовом животу до Самуиловог похода посвећено је три реда. Боравак у Дукљи кнеза Владимира и његове супруге након женидбе забележен је у само три реда текста *Летописа*. Трећи опис се јавља након убиства Владимира и преноса његових мошти у Крајину, у цркву Свете Марије. То су чуда на гробу, Косарино замонашење и смрт. Овај опис догађања у Дукљи је најобимнији и заузима девет редова. Дакле, Дукља и догађаји који су везани за њу, осим оних који се односе на пренос моштију и догађања након тога, за аутора житија су били сасвим споредни (сл. 1).

Слика 1.

До напада Самуила	3 реда
Кнез Владимир и Косара у Дукљи	3 реда
Догађаји око преноса Владимирових моштију у Дукљу	9 редова
УКУПНО	15 редова

Друга догађања су она која се односе на Самуилово царство, а у којима се не спомиње Владимир. То су Самуилова офанзива на Далмацију и повратак преко Босне и Рашке, након заробљавања Владимира, описани у седам редова. Склапање мира између Самуила и Драгимира описано је у три реда. Самуилова смрт и опис односа Византије и Бугарског царства након тога описани су у четрнаест редова. Опис заседе коју је поставио Владислав да би убио Владимира на путу и опис Владислављеве љутње и беса што заседа није успела заузимају петнаест редова. Ове две последње ставке само се посредно односе на Владимира. Друго, још важније, њих је могао да забележи само неко из Преспе, а не из Дукље.

Оно што се мора приметити је то да је два и по пута више пажње посвећено овим догађајима него онима који се односе искључиво на Дукљу. То је податак који се мора истаћи (сл. 2).

Слика 2.

Повратак Самуила преко Далмације, Рашке и Босне	7 редова
Самуило и Драгмир	3 реда
Самуилова смрт, завера Владислава, убиство Радомира и долазак на престо Владислава	14 редова
Заседа која је требало да убије Владимира	8 редова
Опис Владислављеве љутње што заседа није успела	7 редова
УКУПНО	39 редова

Највише пажње је посвећено међусобном односу Владимира и Самуила и личностима из његовог окружења. Самуиловом походу на кнеза Владимира до његовог заробљавања посвећено је тридесет и четири реда. Исто толико је посвећено и Владимировом боравку у Преспи, од затварања у тамницу, јављања анђела, Косарине посете, до женидбе. У двадесет и шест редова описано је позивање цара Владислава да Владимир дође у Преспу. Припрема за убиство, реакција Владимира када сазнаје да ће бити убијен, као и сам чин, описани су у петнаест редова.

Чудима на Владимировом гробу посвећено је девет редова. Најзначајнијем чуду у тексту, убиству Владислава, које чини анђе у лику Владимира, посвећено је седамнаест редова. Као што се може приметити, догађања која се односе на Самуила и његове наследнике описана су у 131 реду *Летописа*. Од наведеног дела само прва 34 реда се дешавају искључиво у Дукљи. Оно што се догађа искључиво у Преспи описано је у 58 редова, с тим што на догађаје код Драча иде још 17 редова. Догађаји који теку напоредо описани су у 22 реда. Дакле, можемо закључити да је догађаја који се односе искључиво на Преспу скоро половина. Дукљи је посвећено највише простора када долази до Самуиловог похода на њу (сл. 3).

Слика 3.

Самуилов напад на Дуљку	34 реда
Владимиров боравак у Преспи, брак са Косаром и повратак	34 реда
Позивање Владимира и његов долазак у Дукљу	22 реда
Владимир захваљује Богу што је стигао жив	2 реда
Убиство Владимира у Преспи	13 редова
Чуда у Преспи	9 редова
Убиство Владислава од стране анђела у лику Владимира	17 редова
УКУПНО	131 ред

Укупно распоређен текст (сл. 4).

Слика 4.

Дукља	15 редова
Самуилово царство	39 редова
Однос Владимира и личности из Самуиловог царства	131 ред
О књизи	5 редова
УКУПНО	190 редова

Дакле, од укупног текста, најмање је простора посвећено искључиво Дукљи, много више Преспи, Самуиловом царству и личностима везаним за њега. Сем Владимира, из Дукље се помиње, без навођења личног имена, само жупан који га је издао. Спомиње се његов стриц, али као владар Травуније. Од личности у Самуиловом царству споменути су по имену Самуило, Радомир, Косара, Владислав. Без именовања ту су и два епископа, пустињак, Радомиров отац. Дакле, можемо закључити да је број споменутих особа везаних за бугарско царство неколико пута бројнији.

О етикецији у Дукљи не сазнајемо ништа. Не наводи се ко влада уместо малолетног Владимира, где влада, тј. где су му резиденције (дворови). Од топонима спомиње се брдо Облик, где је Самуило опсео Владимира, што је опет повезано са Самуилом. Када се брачни пар враћа, већ смо навели да нема ниједног податка о њиховом животу који би се географски могао одредити. Трећи опис хронолошки траје најдуже, од преноса моштију до Косарине смрти. Може се претпоставити да је овај период могао трајати барем неколико деценија. Па и он једва да има десетак редова. У њему се само спомиње неодређена област Крајина.

Супротно томе, у Преспи сазнајемо како је царева кћи ишла да обилази утамничене, како је приступала оцу, сазнајемо да се пред владара морало изаћи окупан, да је владар имао обичај да љуби друге људе – зато што су му постали зетови или зато што су му били потчињени, то овде није од велике важности. Најзад, сазнајемо и да је Владимир морао да дође код новог владара.

На основу целокупне наше анализе можемо извући закључак да је аутор житија морао да буде из Преспе. Само је он могао да зна за Самуилов поход кроз Далмацију, Босну и Рашку, преписку Самуила и Драгимира, податке о односима са Византијом, Самуилову наредбу да се убије Радомирова породица, те за организовање заседе са намером да се убије кнез Владимир. Најзад, највероватније је неко из бугарске војске могао да пренесе податак о Владислављевој смрти, односно да га је убио анђеу у лику Светог Владимира.

Чак и ако се претпостави да су дијалози и писма измишљени, остаје чињеница да су за аутора житија они били изузетно важни у изграђивању Владимировог култа, те их је стога и измислио, или навео. Њихов садржај и њихова суштина свакако одговарају наведеном циљу.

Када је то првобитно житије могло да настане? Сматрамо да је то учињено непосредно након страдања цара Владислава, убрзо по преносу моштију Светог Владимира у цркву Свете Марије. Наручилац овог житија је вероватно била Косара Теодорита, Владимирова супруга. Она је од почетка радила на стварању култа свог супруга. Прво у Преспи, потом у захтеву за пренос његових моштију из Преспе у цркву у Крајини, коју је подигао Владимир. Она је та која се замонашила, живела у том манастиру, а након смрти била сахрањена поред његових ногу. Сем тога, то би објаснило много детаља у житију које је само неко из Преспе (или само она) могао да зна.

Међутим, постоје подаци који се у ово не могу уклопити. Прво, Владимирова титула краља, коју он сигурно није могао да носи, затим податак да се Косара после смрти мужа замонашила те да је сахрањена поред њега. Ту су и неки ситнији детаљи који се односе на опсаду Владимирове војске на брду Облик, змије, издаја и сл. То указује да је првобитно житије морало бити прерађено у Дукљи. Оно је додало оно што је било од значаја за нову верзију житија, за нове политичке потребе. Нова верзија је морала да докаже право на легитимност краљевске круне, тако што би се она приписала кнезу Владимиру. Опис Косариног живота као удовице и њене смрти такође је морао да буде у функцији култа. Косара је вероватно била жива до краја прве половине XI века.

То би значило да је ново житије настало у доба зетског владара Михаила, који је постао краљ негде између 1072 и 1075. Михаилу је свог сина Бодина дао устаницима, који су се позивали на традицију бугарског царства и који су тог сина прогласили царем Петром 1072. године. Ратни сукоби започети тада трајаће са прекидима до јесени 1081. године (ВИИНЈ III 1966: 179–185, 241, 376–378; Благојевић, Медаковић 2000: 67–70; Живковић 2006: 91–96). То може

да објасни и онај додаток, за који смо већ указали да је нетачан, у коме се тврди да је Радомир потукао Византију и дотерао је до зидина Цариграда. Убацивање у Житије Светог краља Јована Владимира овог додатка, дугог 14 редова, скоро једнаког свим подацима који се односе искључиво на Дукљу, тако постаје јасно и смислено.

ЛИТЕРАТУРА

Благојевић, Медаковић 2000: Благојевић, М., Д. Медаковић. *Историја српске државности књ. I*. Нови Сад: САНУ огранак у Новом Саду. „Беседа“, Друштво историчара јужнобачког и сремског округа. **Blagojević, Medaković 2000:** Miloš Blagojević, M., D. Medaković. *Istorija srpske državnosti knj. I*. Novi Sad: SANU ogranak u Novom Sadu. „Beseda“, Društvo istoričara južnobačkog i sremskog okruga.

ВИИИЈ III 1966: *Византијски извори за историју народа Југославије*, том III, обрадили Јадран Ферлуга, Божидар Ферјанчић, Радослав Катичић, Бариша Крекић, Борислав Радојчић. ур. Г. Острогорски и Ф. Баришић. Београд: Византолошки институт САНУ. **VIIINJ III 1966:** *Vizantijski izvori za istoriju naroda Jugoslavije*, том III, obradili Jadran Ferluga, Božidar Ferjančić, Radoslav Katičić, Bariša Krekić, Borislav Radojčić. ur. G. Ostrogorski i F. Barišić. Beograd: Vizantološki institut SANU.

Gouloulis 2018: Stavros G. Gouloulis, G. S. “Πορφύρα και Δάκρυα”. *Γιατί Θανατώθηκε ο άγιος Ιωάννης Βλαδίμηρος της Διοκλείας*. // *У спомен и славу Светог Јована Владимира* књ. 6-2. Светигора: Бар, 107–133. **Gouloulis 2018:** Stavros G. Gouloulis, G. S. “Πορφύρα και Δάκρυα”. *Γιατί Θανατώθηκε ο άγιος Ιωάννης Βλαδίμηρος της Διοκλείας*. // *U spomen i slavu Svetog Jovana Vladimira* knj. 6-2. Svetigora: Bar, 107–133.

Ђекић 2017: Ђекић, Ђ. *Свети Јован Владимир – од кнеза до светог краља*. Цетиње: Митрополија црногорско – приморска, Светигора. **Đekić 2017:** Đekić, Đ. *Sveti Jovan Vladimir – od kneza do svetog kralja*. Cetinje: Mitropolija crnogorsko – primorska, Svetigora.

Живковић 2006: Живковић, Т. *Портрети српских владара (IX-XII век)*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства. **Živković 2006:** Živković, T. *Portreti srpskih vladara (IX-XII vek)*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Живковић 2009: *Gesta regum Sclavorum, том II*. коментар Т. Живковић. Београд, Никшић: Историјски институт, Манастир Острог. **Živković 2009:** *Gesta regum Sclavorum, том II*. komentar T. Živković. Beograd, Nikšić: Istorijски institut, Manastir Ostrog.

Зарковић 2016: Зарковић, Б. Свети Јован Владимир у литератури и традицији српског народа у XX веку. // *Црквене студије* бр. 13, 209 – 236. **Zarković 2016:** Zarković, B. Sveti Jovan Vladimir u literaturi i tradiciji srpskog naroda u XX veku. // *Crkvene studije* br. 13, 209 – 236.

Ковачевић 1967: Ковачевић, Ј. Дукљанска држава. // *Историја Црне Горе*, књ. 1. Титоград: Научно дело, 312–346. **Kovačević 1967:** Kovačević, J. Dukljanska država. // *Istorija Crne Gore*, knj. 1. Titograd: Naučno delo, 312–346.

Кунчер 2009: *Gesta regum Sclavorum, том I*. превела и приредила Д. Кунчер. Београд, Никшић: Историјски институт, Манастир Острог. **Kunčer 2009:** *Gesta regum*

Sclavorum, tom I. prevela i priredila D. Kunčer. Beograd, Nikšić: Istorijski institut, Manastir Ostrog.

Марјановић–Душанић 2007: Марјановић–Душанић, С. *Свети краљ, култ Стефана Дечанског*, Београд. САНУ, Балканолошки институт, посебна издања 97. СЛЮ. **Марјановић – Душанић 2007:** Марјановић–Душанић, С. *Свети краљ, култ Стефана Дечанског*, Београд. САНУ, Балканолошки институт, посебна издања 97. СЛЮ.

Мијушковић 1988: *Љетопис попа Дукљанина*. Предговор, пропратни текстови, превод С. Мијушковић. Београд: Просвета, Српска књижевна задруга. **Мијушковић 1988:** *Ljetopis popa Dukljanina*. Predgovor, propratni tekstovi, prevod S. Mijušković. Beograd: Prosveta, Srpska književna zadruga.

Радојичић 1967: Радојичић, Сп. Ђ. *Епска песма југословенска из XI века*. // Књижевна збивања и стварања код Срба у средњем веку и у турско доба. Нови Сад: Матица српска, 27–32. **Радојичић 1967:** Radojčić, Sp. Đ. *Епска песма југословенска из XI века*. // Књижевна збивања и стварања код Срба у средњем веку и у турско доба. Нови Сад: Матица српска, 27–32.

Савић 2018: Савић, В. Српски језик у Диоклији у доба кнеза Јована Владимира. // *У спомен и славу Светог Јована Владимира књига*, књ. 6-2. Светигора: Бар, 134 – 160. **Савић 2018:** Savić, V. Srpski jezik u Diokliji u doba kneza Jovana Vladimira. // *U spomen i slavu Svetog Jovana Vladimira knjiga*, knj. 6-2. Svetigora: Bar, 134 – 160.

Соланж 2011: Solange, B. Orbinijevo izdanje „Ljetopisa popa Dukljanina“: povijesni falsifikat. // *Radovi – Zavod za hrvatsku povijest*, vol. 43, 65–80.

Стојковски 2016: Стојковски, Б. Римокатоличко житије Светог Јована Владимира. // *Црквене студије* бр. 13, 91–100. **Stojkovski 2016:** Stojkovski, B. Rimokatoličko žitiје Svetog Jovana Vladimira. // *Crkvene studije* br. 13, 91–100.

Тодић Папаниколау 2018: Драгица Тодић Папаниколау, Прво штампано издање службе Светог Јована Владимира, *У спомен и славу Светог Јована Владимира*, књ. 6-2. Светигора: Бар, 243–262. **Tadić Papanikolau 2018:** Dragica Tadić Papanikolau, Prvo štampano izdanje službe Svetog Jovana Vladimira, *U spomen i slavu Svetog Jovana Vladimira*, knj. 6-2. Svetigora: Bar, 243–262.

Шишић 1928: Шишић, Ф. *Летопис попа Дукљанина*. Београд, Загреб: Српска краљевска академија, Заклада тискарне Народних новина. **Šišić 1928:** Šišić, F. *Letopis popa Dukljanina*. Beograd, Zagreb: Srpska kraljevska akademija, Zaklada tiskare Narodnih novina.